

УДК 378(410)

ЗНАЧУЩІ АСПЕКТИ БРИТАНСЬКОЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Віннікова Л. Ф.

У статті аналізується досвід роботи "нових" і "старих" вищих навчальних закладів Великої Британії, з'ясовуються значущі аспекти британської системи вищої освіти.

Ключові слова: система освіти, британська система вищої освіти, модернізація освіти, багаторівнева система освіти, типи навчальних закладів.

В статье анализируется опыт работы "новых" и "старых" высших учебных заведений Великобритании, выясняются значимые аспекты британской системы высшего образования.

Ключевые слова: система образования, британская система высшего образования, модернизация образования, многоуровневая система образования, типы учебных заведений.

This article analyzes the experience of "new" and "old" institutions of higher education in the UK and explores important aspects of the British system of higher education.

Key words: education system, the British system of higher education, modernization of education, multilevel system of education, types of educational institutions.

Система вищої освіти Великої Британії сягає сивої давнини. На увесь світ відомі Оксфордський та Кембриджський університети, засновані ще у XII–XIII ст. Дещо пізніше з'явилися університети у багатьох індустріальних центрах – Бірмінгемі, Ліверпулі, Манчестері.

Система вищої освіти досить складна, оскільки існують розбіжності між "новими" та "старими" вищими навчальними закладами, де одні тісно пов'язані з торгово-промисловими підприємствами і формують свої навчальні програми, виходячи з запитів роботодавців, а інші, хоч і перебувають у зв'язку з національною та місцевою економікою, все ж мають у навчальних програмах більшу складову теоретичних дисциплін. Це результат того, що кожний виш у Великобританії має автономне право визначати зміст, методи навчання, правила вступу до вишу, надання академічних ступенів з урахуванням традицій, досвіду, структури студентського та професорсько-викладацького складу й інших показників, які подали їм королівська Хартія та Акти Парламенту.

Структура сучасних західних університетів включає в себе навчальні та науково-дослідні інститути, коледжі, факультети, кафедри, галузеві центри, проблемні лабораторії, конструкторські й технологічні бюро, школи-лабораторії та дає можливість здійснювати гнучку організацію навчального процесу, необхідну для широкої взаємопов'язаної і взаємозумовленої міждисциплінарної підготовки сучасного професіонала. Таким чином, саме університет спроможний забезпечити умови для функціонування варіативної, багаторівневої системи освіти. Л. П. Пуховська зазначає, що головною перевагою багаторівневої системи є те, що вона не веде до одноманітного рівня теоретичного і практичного навчання, а спрямована на оперативне задоволення потреб системи освіти й особистісної спрямованості самих студентів [4].

Велика Британія завжди славилася своєю освітою і зараз має репутацію країни класичної університетської та професійної освіти. Частка Британії у світовій освітній системі, що випускає спеціалістів з вищою освітою, складає 17 %. Велика Британія є світовим лідером у галузі дистанційної освіти. В. М. Філіпов [6] зазначає, що всі освітні заклади цієї країни перебувають під постійним наглядом і інспектуються різними державними комісіями ("Офстед", "Інспекція її Величності",

Британська Рада та Британська Акредитаційна Рада), які перевіряють відповідність запропонованих курсів високим стандартам. Як наслідок, британські ступені та освіта визнані у всьому світі.

Щодо оцінки сучасної системи вищої освіти Великої Британії, то британська модель являє собою типовий приклад Болонської освітньої системи. Її основні риси: орієнтація навчальних закладів на потреби ринку праці, тісний зв'язок їх із бізнес-спільнотою, активна дослідницька діяльність, опосередкований спеціалізованими агентствами державний контроль [3].

Але в доповідях комісії Кабінету Міністрів Великої Британії (наприклад, у "доповіді Дірінга", 1997 року і в "Доповіді Робінса", 1963 року) [7] британська освітня система описується як надзвичайно складна, неоднорідна, що має величезну кількість специфічних рис. Ці дві суперечливі оцінки відображають значущі аспекти британської системи вищої освіти. І все ж британська модель цікава саме з таких причин:

- 1) британська система вищої освіти – це одна з найбільш стійких європейських моделей, яка спирається на тривалу університетську традицію;
- 2) Велика Британія раніше від багатьох європейських країн усвідомила необхідність модернізації освіти і долучилася до розробки її стратегії;
- 3) у Великій Британії активно впроваджуються нові практики управління університетами;
- 4) особливий інтерес становлять практики ефективного стимулювання дослідницької діяльності, що застосовуються в британських університетах;
- 5) привертають увагу стратегії інтернаціоналізації британської вищої освіти;
- 6) показовими є негативні наслідки модернізації та шляхи їх подолання.

Реформа освіти почалася у Великій Британії з прийняття Закону про освіту в 1988 році. В основу реформування було покладено загальні принципи теоретичного і практичного розвитку концепції неперервної професійної освіти.

Модернізація освіти у Великій Британії почалася з прийняття Закону про освіту (1944 р.) та підготовки доповіді "комісії Барлоу" (1946 р.). Комісія виявила серйозні протиріччя між можливостями системи освіти і соціально-економічними громадськими потребами [3]. Ця комісія також виявила слабкі місця в системі освіти та визначила зміст та основні напрями реформ.

У Доповіді комісії Робінса йдеться про те, що освіта повинна бути доступною для всіх, хто відповідає вимогам до вступу в університети [1, с. 13; 7].

"Комісія Робінса" визначила чотири пріоритети британської вищої освіти: спеціалізація навчання, введення загальнотеоретичної, неутилітарної складової у вищих навчальних закладах, орієнтованої на спеціальне навчання, забезпечення балансу між навчанням та науково-дослідною діяльністю, збереження "культурної", світоглядної функції університетів як інститутів соціалізації. Наслідком рекомендацій "комісії Робінса" стало різке розширення сектора університетської освіти й створення державного сектора вищої освіти як альтернативи університетському. Така система зберігала традиційну автономію університетів та давала змогу адаптувати вищу школу до тогочасних потреб суспільного розвитку [3].

В цей час у Великій Британії створюються Нові університети, збільшується кількість студентів, коледжі відокремились від університетів з подальшим перетворенням їх на самостійні університети.

Н. О. Терентьєва [5] вважає, що англіїці поділяють всі університети на чотири категорії:

1. Класичні (найдавніші) університети.
2. Так звані "червоноцегляні" університети.
3. Так звані "скляні" університети.
4. "Нові" університети [5, с. 65].

Н. М. Бідюк виділяє п'ять етапів розвитку університетської освіти. *Перший етап* (XII–XIII ст.) – розвиток первісних училищ, *Другий етап* (XIV–XV ст.) – формування головних корпоративних елементів англійських університетів, заснування шотландських університетів, проведення першої реформи вищої освіти. *Третій етап* (XVI–XVII ст.) – прийняття перших статутів, звільнення університетів від церкви, запровадження кандидатських іспитів для одержання вченого

ступеня. *Четвертий етап* (XVIII–XIX ст.) – запровадження радикальної реформи освітньої системи, започаткування вступних та державних іспитів, розширення змісту професійної підготовки тощо. *П'ятий етап* (кінець XIX ст. – теперішній час) – утворення бінарної системи вищої освіти, модернізація структури вищих навчальних закладів, змісту та методів навчання, реформування вищої школи [2, с. 49–59].

Прийнятий у 1992 році Закон про подальшу і вищу освіту скасував "бінарну" систему і запропонував єдину модель вищої освіти, надавши політехнічним коледжам і еквівалентним навчальним закладам статус університетів.

Всі вищі навчальні заклади Сполученого Королівства поділяють на чотири типи:

1. Коледжі (школи) вищої освіти, в яких студенти навчаються тільки за програмою бакалавра. На відміну від університетів, вони є вузькоспеціалізованими в таких галузях, як медицина, живопис, дизайн, театральне мистецтво, освіта.

2. Політехнічні інститути, в яких студентів навчають усього спектру інженерних спеціальностей.

3. Університетські коледжі (школи), які пропонують студентам різноманітні бакалаврські програми і часто є складовою частиною університетів.

4. Університети, що є центрами академічної освіти і науково-дослідної роботи.

В Англії не існує Державних стандартів у галузі освіти. Зміст освіти визначається потребами працедавців. Вищі навчальні заклади самостійно приймають рішення щодо змісту основних навчальних програм і програм дисциплін для того чи іншого рівня.

Оцінка якості спеціалістів у Великій Британії здійснюється безпосередньо вищим навчальним закладом та поєднує тісно взаємопов'язані між собою внутрішній і зовнішній контроль знань студентів. Внутрішній контроль – це проведення екзаменів, заліків, контроль практичних навичок і умінь майбутнього спеціаліста, написання рефератів тощо. Зовнішній контроль передбачає проведення екзаменів за участю експертів-викладачів інших вищих навчальних закладів, проведення захистів дипломних робіт студентами в інших (однопрофільних) навчальних закладах [6].

Щоб отримати оцінку якості, вищий навчальний заклад повинен отримати акредитацію професійної спілки або асоціації з напрямів підготовки спеціалістів.

Здійснення реформи національної освітньої системи Великої Британії було започатковано консерваторами на початку 1980-х рр. XX ст. Ця реформа стосувалася не тільки суто освітніх питань, а й політичних, економічних та соціальних.

Плата за навчання є окремою проблемою в забезпеченні рівності освітніх можливостей. У 1990-х рр. по британських університетах прокотилася хвиля студентських страйків, головна вимога яких – скасування плати на навчання.

У 2004 р. уряд повернувся до системи національних грантів, що виділяються для підтримки нужденних студентів – британські студенти можуть отримати грант, що повністю покриває їхні витрати на навчання [3].

1 липня 2004 р. було ухвалено Закон про вищу освіту, що регламентував встановлення плати за навчання.

Отже, беручи до уваги все вищезгадане, ми можемо зробити висновок, що система вищої освіти Великої Британії помітно змінилася. Вона перетворилася з елітної на ефективно функціонуючий механізм, який орієнтується на потреби ринку праці. Хоча сьогодні вона стикається з новими випробуваннями, які викликані негативними наслідками її трансформації, з одного боку, та змінами зовнішніх умов, з іншого.

Література

1. Барбарига А. А. Британские университеты : учеб. пос. для пед. ин-тов по спец. "Иностр. языки" / А. А. Барбарига, Н. Ф. Федотова. – М. : Высшая шк., 1979. – 127 с.
2. Бідюк Н. М. Підготовка майбутніх інженерів в університетах Великої Британії : монографія / Н. М. Бідюк ; за ред. Н. Г. Ничкало. – Хмельницький : ХДУ, 2004. – 306 с.

3. Новости ОЭСР: образование, наука, новая экономика: обзор систем высшего образования стран ОЭСР. Система высшего образования Великобритании [Электронный ресурс]. – 9 с. – Режим доступа:

<http://www.oecdcentre.hse.ru/> – Назва з екрана.

4. Пуховська Л. П. Проблеми інтеграції педагогічної освіти України в загальноєвропейський освітній простір / Л. П. Пуховська // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 1999. – № 3. – С. 67–71.

5. Терентьева Н. О. Вища (університетська) освіта: становлення і розвиток : навч.-метод. посіб. / Н. О. Терентьева. – Черкаси : Черкаський нац. ун-т імені Богдана Хмельницького, 2005. – 191 с.

6. Филлипов В. М. Сравнительный анализ систем управления в ВУЗах, организации и экономики образования / В. М. Филлипов // Университетское управление: практика и анализ. – 1998. – № 1 (4). – С. 24–27.

7. Gr. Br. Department of Education and Science. Higher Education. Committee on Higher Education (Chairman Lord Robbins), 1961–1963. Report, Sept. 23. – L. : HMSO, 1963. – 335 p.